

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационен труд

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в

Област на висше образование: 1. Педагогически науки,

Професионално направление: 1.1. Теория и управление на образованието,

Научна специалност: Управление на образованието

на проф. д-р Янка Тоцева – Европейски политехнически университет

**на тема: „КРИТЕРИИ ЗА ВЪНШНО ОЦЕНЯВАНЕ НА УЧИЛИЩНАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ“**

разработен от Таня Петрова Христова

1. Данни за дисертанта

Таня Христова е завършила ПУ „Паисий Хилендарски“ и е магистър по начална педагогика. Има специализации в областта на интегрирането на технологиите и обучение по английски език в началното училище. Има над 25 годишен опит като начален учител в ОУ „Пенчо Славейков“ в Димитровград. От четири години е ръководител на Центъра за кариерно ориентиране в град Хасково. Има опит в разработване и управление на проекти. Притежава мениджърски и лидерски умения.

2. Данни за докторантурата

Таня Христова е зачислена като докторант в задочна форма на обучение в катедра „Педагогика“ на Факултета по педагогика на ЮЗУ „Неофит Рилски“ през октомври 2011г. Положила е успешно изпитите по индивидуалния си план. През пролетта на 2017г. е проведена предварителната защита в катедрата, на която дисертационният труд е оценен положително и е насочен за защита пред научно жури. Няма данни за допуснати нарушения при реализирането на докторантурата.

3. Данни за дисертацията и автореферата

Дисертационният труд е в обем от 158 страници текст и е структуриран в увод, три глави и заключение. Към него има добавени 30 приложения, които са подвързани в същото книжно тяло. Онагледен е с 55 фигури и 22 таблици. Библиографията включва 117 източника, от които на кирилица – 82 и на латиница – 35.

В *Увода* дисертантката представя мотивацията за разработване на темата и обосновава нейната актуалност в контекста на европейските изисквания за качество на обучението и образованието от една страна и българските реалности от друга, най-вече свързаните с поэтапното прилагане на новия Закон за предучилищното и училищното образование и последвалите от него нови държавни образователни стандарти.

Тематиката свързана с оценяване на качеството на обучението и образованието и по конкретно за външно оценяване на качеството на училищните организации у нас се нуждае от сериозна теоретична разработка, обществен дебат и прагматична интерпретация, защото от една страна е нова, а от друга – провокира противоречиви очаквания и страхове в педагогическите специалисти и образователните мениджъри, но касае и външни заинтересовани лица.

В *увода* е направена заявка за задълбочен анализ на тази проблематика и в дисертацията тази заявка е изпълнена целенасочено, добросъвестно и научно обосновано.

Дисертантката си поставя въпроси, които имат нужда от проучване в теоретичен и емпиричен аспект. Тя прави уточнението: „че за целите на настоящето изследване оценяването тук се разглежда като система от дейности, значими за прилагане на процесния подход в управление на образованието“ (стр. 4) и аргументира избора на подхода си към представянето на проблематиката за оценяването на качеството.

Коректно са представени обекта на дисертационното изследване, тезата, целта и произтичащите от нея задачи. Обоснован е изборът на методи и изследователски инструментариум.

Първа глава „Базисни категории за избора на критерии за управление на качеството на съвременното училищно образование“ е в обем от 29 стр. Тя е посветена на представянето на историческата рамка за произхода на идеята за управление на качеството. Разгледано е развитието на идеите за управление на качеството и за управление на качеството на образователната дейност. На критичен анализ са подложени концепции, подходи, модели и направление за управление на качеството и управление на качеството в образователните организации. Текстът следва логиката от общия модел за управление на качеството към спецификите на управлението на качеството в образователната дейност. Представени са теории и модели на чужди и български автори. Специално внимание е отделено на теорията на тотален мениджмънт на качеството (TQM), която е използвана по-нататък в труда като базисна за разработване на авторския модел на дисертантката.

Втора глава озаглавена „Варианти на оценяване на качеството на училищното образование“ е в обем от 47 стр. В нея анализът започва с изясняване на понятията оценяване

и ефективност в образованието във връзка с извеждането на основните съдържателни характеристики на оценяването на качеството.

Вторият акцент е свързан проблемите за оценяване на ефективността на училищната организация. В тази част са анализирани понятието за ефективност, подходите за измерване на ефективността и различни набори от индикатори за ефективност.

Използвани са методите генетичен анализ относно идеите в световен план и хетерохронен анализ на български извори по темата за ефективността и ефективните училища. Заслужава да се отбележи, че към феномена „ефективни училища“ сред българската педагогическа общественост интересът в последно време е много висок. В този контекст дисертацията дава сериозен принос към осмислянето на ефективните подходи за оценяване на ефективните училища.

Като значими за изясняване на процедурите по обективизиране на оценяването на качеството в образователната сфера, се дефинират понятията „стандартизация“ и „мониторинг“ и се посочват предимствата и недостатъците на различните видове измервания.

След това вниманието се насочва към съдържателните характеристики на външното оценяване на училищната организация. Тук се анализират дефинициите и разбиранията за критерий, критерии за качество и показатели/индикатори.

Демонстрира се добро познаване на международния опит при изработване и прилагане на съвременни критерии за външно оценяване на качеството, в който се проследява процеса на утвърждаване на международни стратегии за оценяване. Представят се международните организации за външно оценяване на образоваността на учениците като съществен компонент на модела за оценяване на качеството на училищното обучение и образование.

В сравнителен план се представят системите за външно оценяване на качеството в образователните организации в редица страни от Европа, които имат добри постижения и могат да се използват като модели при конструиране на българската методология.

Изведени са четири основни тенденции при прилагане на критерии и процедури на външно оценяване на качеството на образователните организации в страните членки на Европейския съюз (стр. 72) и са изказани предположения относно възможността на бъдещия Националния инспекторат по образование да осъществи обективно външно оценяване в процеса на инспектирането.

Направен е обстоен SWOT анализ на процесите на използване на критерии за външно оценяване на училищните организации у нас (стр. 81-84).

В края на втора глава са представени резултатите от анкетно проучване на мнението на респонденти (директори и учители) за съдържанието и функциите на критериите за инспектиране от независима институция у нас. Те дават основание на Таня Христова да направи своите изводи и да формулира хипотеза относно възможността да се разработи ефективен модел на система от критерии за външно оценяване, който обаче следва да отговаря на редица условия и да са налице някои предпоставки, посочени от нея.

Трета глава „Дизайн и апробация на система от критерии за външно оценяване“ включва методологията и методиката на емпиричното изследване и анализа на резултатите. Тя е разработена в обем от 65 стр.

Представена е общата характеристика на емпиричното изследване – насоченост, обхват, етапи, методология и инструментариум. Коректно са посочени целта и задачите на емпиричното изследване. Описани са етапите на работа и е обоснован избора на методи на проучването.

Най-значимият авторски принос според нас е в т. 2. Определяне на съдържанието и структурата от основните области и критерии за оценка на качеството на образование. Обособени са 5 области, в които ще се прави мониторинг и оценка, за които са изведени общо 16 критерия и 149 индикатора.

Събрани са достатъчно емпирични данни, които са обработени с помощта на математико-статистически методи и след това подложени на качествен педагогически анализ.

Мненията относно критериите и индикаторите, които респондентите (директори и учители) са оценили като значими и важни за външното оценяване и за самооценката (вътрешното оценяване), която те сами трябва да направят в съответствие с изистванията на Наредба № 16 от 08.12.2016 г. за управлението на качеството в институциите. Обн. ДВ, бр. 100 от 16.12.2016г. заслужават сериозно внимание независимо, че извадката не е представителна (121 респонденти – 73 директори на училища и 48 учители). Това важи с особена сила за направения рейтингов индекс за критериите и индикаторите, по които ще се събира информация и след това ще се прави оценката.

Значимите разлики в ранжирането направено от учителите и от директорите относно редица индикатори буди тревога. Прави впечатление и различното им отношение към индикаторите, които се считат за подходящи за самооценяването и за външното оценяване.

По отношение на последното е направено проучване, в което са включени педагогически специалисти от две училища – едно средно и едно основно и родители на техните ученици. Данните са анализирани в абсолютен и сравнителен план и за изведени закономерни изводи.

Заключението представя в синтезиран вид основните акценти от теоретичния анализ и предлага изводи и обобщения от теоретико-практическото изследване. Според авторката проведеното изследване „доказва че и в българската практика е приложим един общ модел от критерии за външно оценяване в процеса на прилагане на който да се използват и резултати от използването на критерии за самооценяване“ (стр. 156).

Ценен е нейният принос и относно възможността „да се работи върху процедури за изчисляване на индекс на качеството на образование в училищната организация на основата на използване на отношението между резултатите от прилагане на критерии за външно оценяване и самооценяване“ (стр. 156-157).

Направени са 7 извода относно цялостното изследване, които според нас са по-скоро приноси на авторката отколкото изводи.

Авторефератът е разработен съгласно изискванията и отразява основните положения на дисертационния труд.

4. Научни приноси

Дисертационният труд има теоретико-емпиричен характер, който определя и характера на приносите, пет от които са в теоретичен план, а два имат практико-приложен смисъл.

5. Публикации и участия в научни форуми

Дисертантката е представила списък с пет публикации по темата на дисертацията, от които една студия отпечатана в Годишника на ЮЗУ, три доклада от участия в конференции в България и един на английски език от конференция в Гърция.

6. Заключение

Дисертационният труд има цялостен и завършен вид, в който е видима оригиналната авторска концепция.

Към *силните страни* на представения труд могат да се посочат следните:

- темата е актуална и значима, защото предлага теоретичен анализ на проблема за качеството на образователните институции и предлага цялостен модел за външно и вътрешно оценяване, отразяващ спецификата на българската образователна система и националните традиции;

- сериозното и отговорно отношение на авторката към проучването на литературните източници по темата за качеството и качеството на образованието, а също така и на международния опит и българския опит (най-вече в създаването на концепции);

- сравнителният анализ на моделите използвани в различни страни на Европа, от които могат да се поучат мениджърите и администраторите, които работят на различни нива в системата на българското образование и вземат управленчески решения;

- най-висока оценка заслужават авторският модел и направеният опит за оценяване на значимостта на критериите и индикаторите от участници в системата.

Към работата могат да се отправят някои *въпроси и препоръки*, свързани с подобряването ѝ:

- В края на втора глава е представена част от изследователската работа в 5.3. Мнение на респонденти за съдържанието и функциите на критериите за инспектиране от независима институция у нас. Възниква въпросът защо този анализ не е в трета глава и какви са основанията на авторката да го включи в края на втора, която по същество е разработена в теоретичен план;

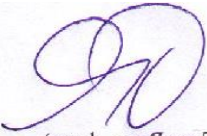
- Заключение не отразява достатъчно убедително цялостната работа в теоретичен и изследователски план и би било добре да се допълни с отговори на въпросите относно постигането на целта, изпълнението на задачите, доказването на тезата и извеждане на приносите на авторката.

Като цяло представеният труд има обективни достойнства и е принос в изследването на проблема за качеството на образователните институции както в теоретичен, а така също и в практико-приложен план.

Дисертационния труд е лично дело, плод на сериозна изследователска работа в сферата на управлението на образованието и притежава всички необходими качества, за да бъде присъдена на Таня Христова образователната и научната степен „Доктор” в област на висше образование 1. „Педагогически науки“; професионално направление 1.1. „Теория и управление на образованието“.

20.05.2017г.

Изготвил рецензията:

(проф. д-р Янка Тоцева)